Maastricht in Beeld

De Sint-Servaasbasiliek de pandhof

35.2

maart 2022

De Sint-Servaaskerk deel 2: de pandhof

Een pandhof of kloosterhof is een binnenplaats met daaromheen de kloostergang of kruisgang. Het is vaak een tuin of een geplaveide plaats met perken, een formele tuin, ingedeeld in vakken met lavendel omzoomd door buxushaagjes. Het zijn vaak verstilde plaatsen omdat de drukte van de stad er niet doordringt.

Om de kloostertuin loopt de kloostergang die vaak uit vier stukken bestaat zodat men rond kan lopen. Brevieren. Wandelend lezen of lezend wandelen. Soms heeft de gang open bogen aan de tuinzijde, maar vaak gesloten bogen met glazen ramen, zoals hier. Er zijn zeer sobere kruisgangen en af en toe is er een die wel heel uitbundig versierd is. Deze gang is bepaald sober.

We komen binnen via de ingang aan het Keizer Karelplein. Daar is een dubbele toegangspoort met op de middenlijst een deurnaald in houtsnijwerk, zie de foto op de voorpagina. Het stelt Sint-Joris voor, aan zijn voeten de draak. Helaas is de lans verloren gegaan. Na de voorhal splitst de kruisgang. Een deel gaat rechtdoor, het andere gaat linksaf.

Deel 1 gaat over de kerk, deel 2 over de pandhof en deel 3 over de kunstvoorwerpen.

Keizer Karelplein 6
wikipedia.org/wiki/Kruisgang_van_de_Sint-Servaasbasiliek

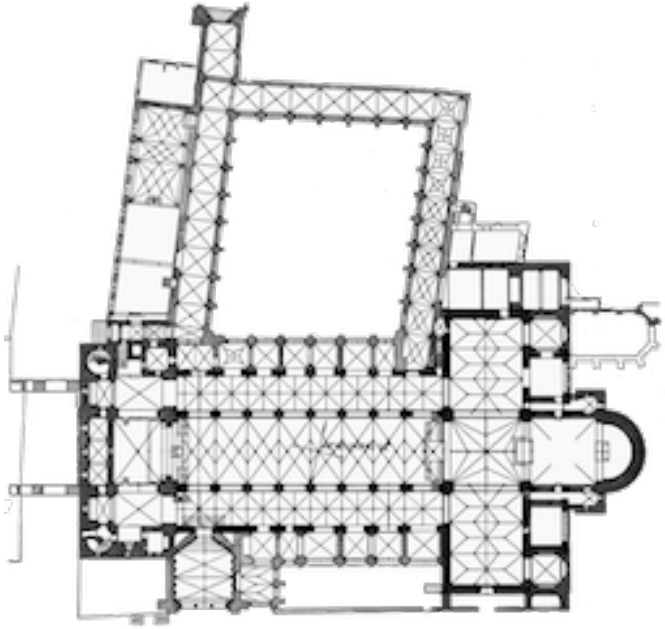

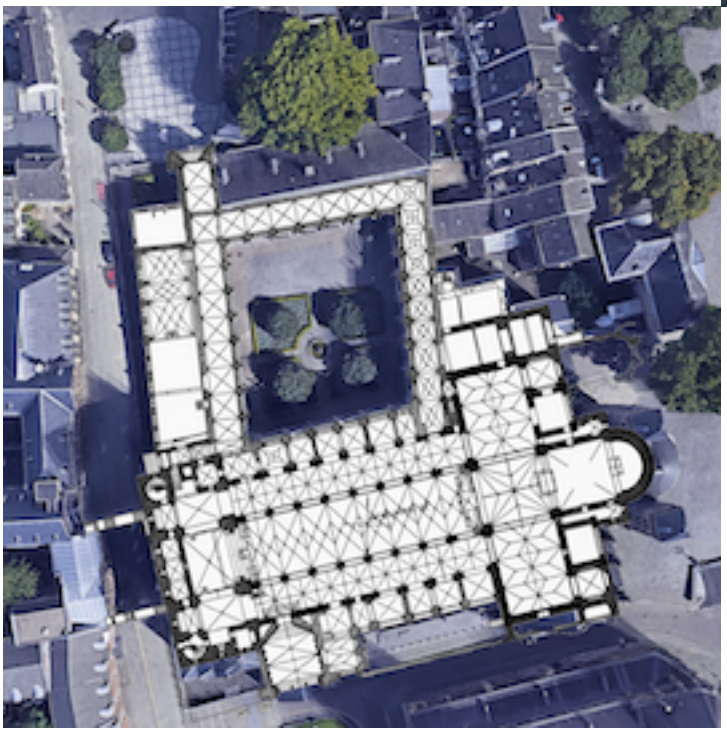

De basiliek ligt aan drie pleinen. Het Keizer Karelplein aan de noordkant, het Henric van Veldekeplein in het zuiden en het Vrijthof in het oosten. De plattegrond (bron: Wikipedia) en de luchtfoto (bron: Google Maps) laten de grootsheid van het complex zien. De plattegrond wordt ook in deel 1 gebruikt om diverse ruimtes in kaart te brengen.

De pandhof was in de romeinse tijd een begraafplaats naast een grote weg. In de oostcrypte zijn daar nog resten van te vinden. Naast de Sint-Servaas was al sinds de 8ste eeuw een klooster. Al zijn daar geen resten van gevonden, er zijn wel beschrijvingen. De kruisgang zou 11de eeuws zijn. De huidige pandhof en de kloostergangen zijn gebouwd in de 15de eeuw. Gotisch dus met wat romaanse en neo-gotische elementen. Hoewel de aankleding sober is, zijn er wat plekken die bijzondere aandacht verdienen.

De rechtdoorgaande gang loopt dood op een gesloten deur die uitkomt in de basiliek. Maar eerst komen we langs de Sint-Servaaskapel, de dagkapel voor doordeweekse missen. De versieringen zijn neo-gotisch. Oorspronkelijk was dit de refter, de eetzaal van de kloosterlingen, en ook kapittelschool. Later is het de Schatkamer geweest. Die is nu in de Dubbelkapel, we komen er zo langs.

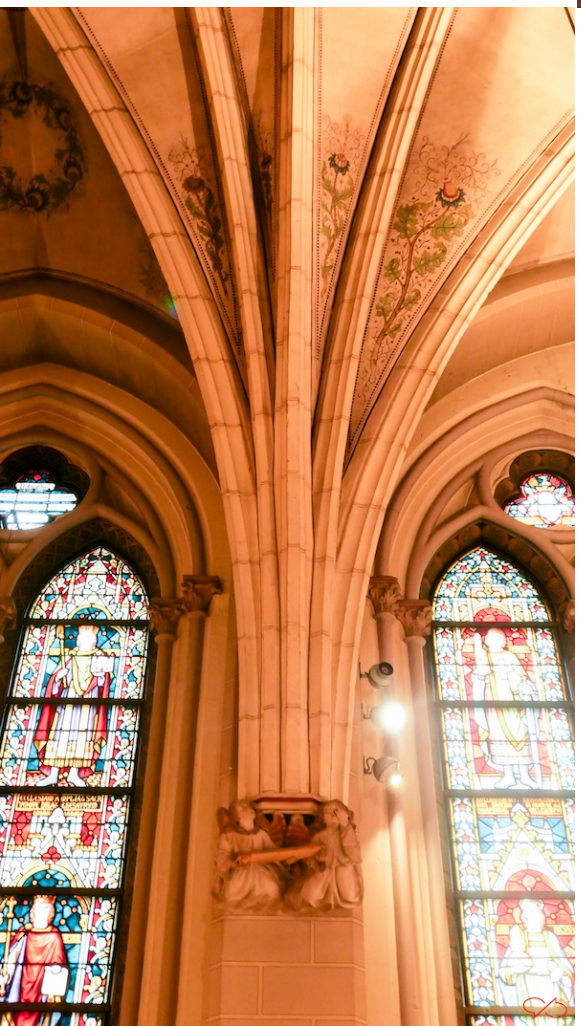

Dit deel van de gang is afgezet met een hek, het is eigenlijk niet toegankelijk.
We zien een 19de eeuws levensgroot beeld van Jezus in het graf. Het is een zogenaamd Heilig Graf. De stijl is neogotisch. Dat is ook duidelijk te zien aan de schildering erboven. We zien op de banier de tekst Zijn graf zal heerlijk zijn. Jesaia XI:10.
Er staat een balustrade voor met kaarsen. Het is niet bekend wie het beeld gemaakt heeft.

Deze gang eindigt bij deze deur. Het is een boog met bovenin visblazen. Gotische motieven van lobben die eindigen in een puntige staart. Onderin een moderne staalconstructie met glas. De deur komt uit op een portaal met daarachter een doorgang in romaanse stijl. Die is erg verweerd, waardoor men denkt is dat dit ooit een buitendeur was. Aan beide zijden zijn ronde pilaren met bovenop aan iedere kant een leeuwtje. Maar zo verweerd dat het niet te zien is wat het echt voorstelt. We komen er verderop nog een tegen. De deuren zijn van hout, verstevigd met ijzerbeslag. Deze deur komt uit in de noordelijke zijbeuk in de buurt van het orgel. Maar de deur is gesloten, het is niet mogelijk de kloostergang helemaal rond te lopen.

We nemen dus de andere gang en genieten van de lancetramen en het fraaie maaswerk. Die lancetramen ziet u op de foto rechts. Het zijn de smalle ramen die eindigen in een dubbele boog, een driepas. De vier ramen zelf vormen een spitsboogvenster. De versiering tussen lancetramen en de punt van de boog noemt men maas- of traceerwerk. Verder zijn de ramen opgevuld met sierlijk hekwerk.

We kunnen naar buiten en zien de kloostertuin en de westelijke torens. In de kloostergang een poort met daarboven gotisch maaswerk. Visblazen, cirkels en driepassen in een symmetrisch patroon. Daaronder een waterlijst en daaronder een dubbele deur, ossenbloedrood geverfd, in een gerestaureerde hardstenen omlijsting.

Grameer is de bijnaam voor deze grote en zeer oude klok. *Grameer* betekent grootmoeder in het Maastrichts. Ze stamt uit 1515 en ze was de zwaarste van de luidklokken. Maar ze kreeg een barst. Daarom werd ze in 1983 vervangen door Grameer II en Grameer I werd geplaatst op de plek waar ze ooit gegoten is, hier in de pandhof.

Alleen in tijden van grote nood wordt ze geluid, vandaar dat ze ook Noodklok genoemd wordt. Als zij spreekt, zwijgen alle Maastrichtenaren. Om haar te luiden, moet het klokkenluidersgilde Sint Monulf en Gondulf met tien tot vijftien man in actie komen.

Naast de luidklokken is er een carillon of beiaard. Alle klokken hingen in de middentoren, maar sinds 1984 hangt Grameer in de zuidwestelijke toren (op de foto de achterste) en de andere luidklokken en het carillon in de noordwestelijke toren.

In de kanunnikenkelder staat dit uurwerk, het speelwerk. Het is geen uurwerk om de tijd aan te geven met wijzers, maar om het carillon te bedienen. Daarvoor zijn er twee trommels. De kleine rechts voor het touw en het gewicht om het mechaniek te laten werken, de linker is de speeltrommel. Die draait alleen rond als het tijd is. Er zitten nokken in, toonstiften, die hefbomen bedienen. Daaraan zijn met draden de carillonklokken verbonden. Een andere melodie is mogelijk, maar dan moeten de toonstiften anders geplaatst worden. De speeltrommel is een programmeerbaar apparaat.

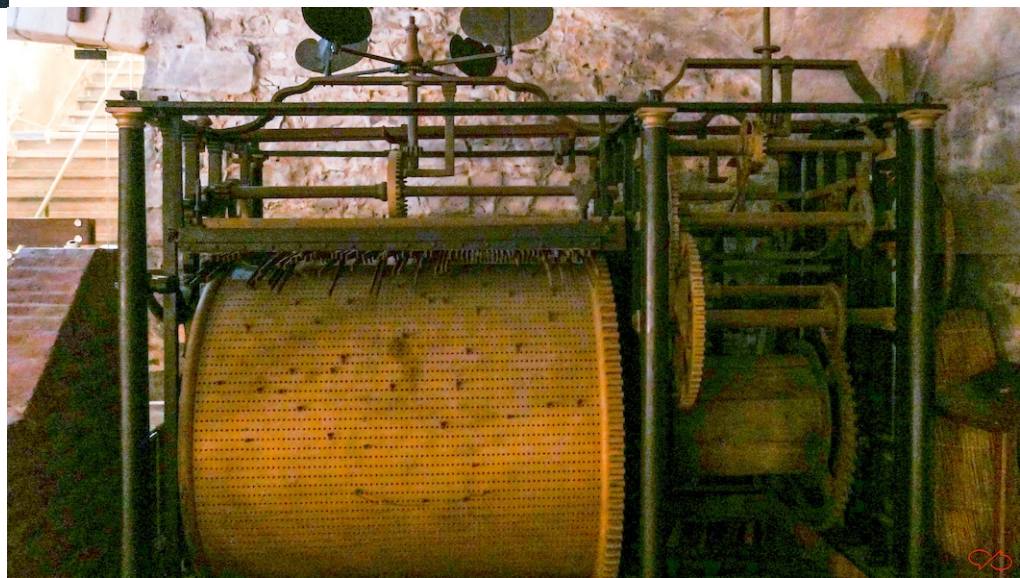

Deze vaas stond in de 17de eeuw in een bassin op het Vrijthof. In het Jekerdal ligt de Sint-Servaasbron, zie de foto hieronder. Men had een houten waterleiding aangelegd om het bronwater naar de vaas op het Vrijthof te brengen. De afstand is hemelsbreed twee kilometer. Maar de constructie functioneerde niet, de toevoer was onvoldoende. Nu staat de vaas in de pandhof. Versierd met engelen met bazuinen.

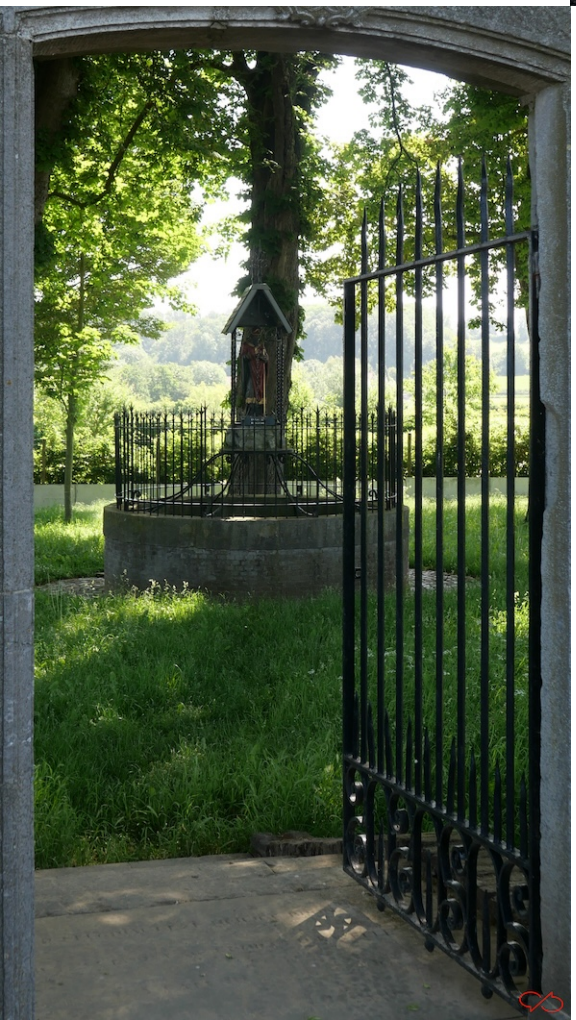

In de gang zien we verschillende epitafen. Het zijn memoriestenen, herinneringen in reliëf. Altijd met teksten in latijn. Soms met putti, engeltjes, die een banier ophouden. En vaak met beeltenissen van de schenker en diens gezin. De epitaaf hieronder is erg beschadigd, ondermeer tijdens de Beeldenstorm. Er zijn er vier, twee ervan zijn in de gang te vinden, twee zijn in restauratie.

Een prachtige oorsprong van een waaier, twee figuurtjes houden een mijter vast. We passeren de Dubbelkapel. Dan een Maria met kind in een prachtige gotische versiering. In het rood zijn sterren zichtbaar. In de spitsboog erboven staat de tekst: *HAC NE VADE VIA QUIN DICAS AVE MARIA*: Ga hier niet voorbij zonder te zeggen Gegroet Maria.

We naderen het eind van de kloostergang. Daar is nog een corpus zonder kruis en deze doorgang. Een timpaan in romaanse stijl. We zien in het midden Christus *pantocrator*, Jezus, zittend op een troon met een wetboek in de hand. Links nog een monstertje of een leeuwtje.
Op de achterpagina een schitterende lichtinval. Maar het paarse aura in de vorm van een kruis zag alleen m'n camera.

Maastricht in Beeld
kortweg MiB

MiB is een fotomagazine voor liefhebbers van de stad Maastricht.
De opzet is simpel: interessante onderwerpen, behoorlijke foto's, korte stukken tekst met wat uitleg en achtergronden en een nette layout.

Dit magazine is gratis en komt uit de Boekenkast van Peter Scheele:
https://pjscheele.nl

Ik wens u veel kijk- en leesplezier.

Peter Scheele

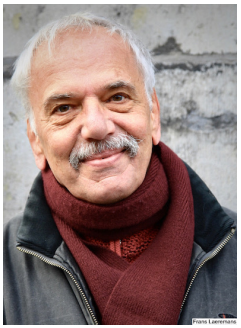

Colofon
Camera: Panasonic Lumix LX100, Make II
Bewerking: Adobe Lightroom 6.14
Opmaak: Apple Pages 11.1
Foto's, tekst en opmaak: Peter Scheele